

Isınan kürede
ÇEVRE
ahlâkı

DİB
YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 892

HALK KİTAPLARI - 207

Tashih

İsmail DERİN

Grafik & Tasarım

Emre YILDIZ

Baskı

Gurup Matbaacılık San. Tic. A.Ş.

0312. 384 73 44

1.Baskı, Ankara - 2013

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 10.01.2012/11

2013-06-Y-0003-892

ISBN: 978-975-19-5604-0

Sertifika No: 12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı

No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 312 295 72 93 - 94

Faks: 0 312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü

Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56

Faks: 0 312 285 18 54

e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Isınan Kürede Çevre Ahlâkı

DİB
YAYINLARI

İçindekiler

7	İslâm ve Ekoloji
13	Kalbî Dönüşüm Olmayınca
17	Doç. Dr. İbrahim Özdemir ile Çevre Ahlâkı
30	Gençlerin Perspektifinden Gençlik ve Çevre
36	Çocuklar ve Çevre Bilinci
43	Engelli İnsanlar Engelli Çevre
52	Kur'an ve Sünnette Ağaç Sevgisi
62	Dünyanın Geleceği Ellerimizde
70	Su Hayattır

İslâm ve Ekoloji

Osman Zeki Yağcı

Yüce dinimiz İslâm, vahiy kaynaklı bir dindir. İnsan fıtratına en uygun prensipler İslâm'da mevcuttur. İslâm ekolojik ve fiziksel kirlenmenin önüne geçmek için de dinimizin önemli mesajları bulunmaktadır. Onun içindir ki, dindar kişi bu prensiplere riayet edecek ve bir nevi çevre koruyucusu olacaktır. Bu itibarla çevre koruma da olsun, ekolojik dengenin muhafazasında olsun, İslâm dininin katkısı çok büyüktür.

Hız. Muhammed (s.a.s.), Müslümanları çevre konusunda duyarlı olmaya çağırmıştır. Peygamberimizin yaşantısından, sözlerinden ve takrirlerinden ekolojik meselelere ışık tutan hükümler çıkarmak mümkündür. Her konuda olduğu gibi çevre konusunda da Hız. Peygamber, emrettiği hususların örnek uygulayıcısı olmuştur.

İnsan dünyaya gözünü açtığı andan itibaren sürekli çevresi ile beraber olmuştur. Bazen tabii çevresini tahrip etmiş, bazen de sevmiş ve koru-

muştur. Bütün bu koruma ve tedbirlere rağmen tabiî denge devamlı değişikliğe uğramıştır. Son senelerde çevresel sorunların ve sıkıntıların daha çok artmasının sebebi, teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği olumsuz şartlardır.

Dünya genelindeki ekolojik felâketleri fark eden kurum ve kuruluşlar çareler düşünmüşler, zaman zaman devletler arası toplantılar yapmışlar, imkânları nispetinde gereken tedbirleri almışlardır. Aksi halde insanlığı en ciddi şekilde rahatsız edecek konuların başında çevresel problemlerin olacağı kanaatine varmışlardır. Ayrıca uluslar arası dinî kuruluşların çevre tahribatını önleyici nitelikteki telkinlerine de başvurmuşlardır. Buna paralel olarak bir milyar Müslümanın mensup olduğu İslâm dininin telkinlerini, çözümlerini ve en azından çevre konusundaki ilgisinin araştırılması gerçekten önemlidir. Zira Kur'an-ı Kerim'de direkt ya da dolaylı olarak, tabiî dengenin korunmasına dair emirler ve teşvikler bulunmaktadır. Batılı çevre bilimcilerinin, Kur'an'ın çevre ile alâkasını ne derece önemsediklerini bilmiyoruz ama, şu bir gerçek ki, gelişmeler ve oluşan şartlar İslâm'ın getirmiş olduğu çevresel tedbirleri ve önerileri bilim adamları göz ardı edemeyecektir. Çünkü asırların ötesindeki çözümleri Kur'an içermektedir. Bu hususta Kur'an'ın beyanları açıktır.

“Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitap olan Kur’an’da vardır.” (En’am, 59)

Çevrenin korunmasında faaliyet gösteren yegâne canlınin insan olduğunu görmekteyiz. İslâm ahlâkına göre yetiştirilen insan aynı zamanda çevrenin de koruyucusu durumundadır. Nitekim Allah (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de bu husustaki sorumluluğu insana yüklemiştir.

“Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” (Bakara, 30); “Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetler hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden üstün kılan yine O’dur.” (En’am, 165) Ayetlerde de belirtildiği üzere çevrecilik Müslüman bireyin ilgi alanıdır. Yeryüzünün imar ve ihyası için gayret sarf etmek Kur’an’a inanan her Müslümanın görevidir. Kur’an-ı Kerim, her şeyin bir ölçü içerisinde yaratıldığına dair; “Onun katında her şey ölçü ile dir.” (Ra’d, 8); “Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.” (Talâk, 3) buyurmaktadır. Bununla beraber Yüce Kitabımız çeşitli ayetleriyle konuyu ele alır ve her varlığın asıl kaynağının su olduğunu beyan eder. “Biz her şeye sudan hayat verdik.” (Enbiya, 30)

Görülüyor ki; su ile canlılık arasında müthiş bir alâka vardır. Günümüz bilim adamları bu ilgiyi tamamıyla çözmüş değildirler. Meselâ; su moleküllerinin neden belli bir süre sonra kullanılmaz hale geldiğini elektrokimya ve biyokimya izah

edememektedir. Ayrıca hücrenin su depo etme ihtiyacı da açığa kavuşmuş değildir. Gerçekten her hücre kendi mini laboratuvarında su iyonlarını para gibi kullanmaktadır. Bu yüzden vücut sistemimizde hücre içi ve hücre dışı su bağlantılarını sağlayan özel hormonlar ve salgı bezleri vardır (Ayetler ve İlmî Gerçekler, Dr. Haluk Nurbaki, s. 93). İşte suyun azizliği ve kıymeti. Bu kadar önemli fonksiyonları olan suyun kirlenmesiyle elbette canlıların bütünü zarar görür. Hadis kitaplarının taharet bölümlerinde akarsuya bevledilmesi şiddetle yasaklanmıştır. Buna rağmen bugün kanalizasyonlar vasıtasıyla akarsulara ve denizlere bırakılan kirletici atıklar ne kadar korkunç boyutlara ulaşmıştır. Bu tehlikeli gelişmeye yüce Kitabımız şöyle işaret ediyor: “İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar, Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını onlara tattırır.” (Rum, 41); “Semadan suyu ölçülü indirdik, onu yerde durdurduk, bizim onu gidermeye elbette gücümüz yeter.” (Mü’minun, 18); “Söyleyin bakalım, suyunuz çekilirse, size kim bir akarsu getirebilir.” (Mülk, 29)

Tabiî dengenin önemli unsurlarından biri de havadır. Kur’an-ı Kerim rüzgâr manasına gelen -rîh- kelimesini 30 kadar yerde zikreder. Bu da havanın ne derece önemli fonksiyonları olduğunu göstermektedir. “Yağmurun önünde rüzgârları bir müj-

deci olarak gönderen O'dur." (Furkan, 48) Rüzgârın esmemesi nasıl ki bir felâkettir, devamlı bir şekilde hiç durmadan esmesi de ikinci bir felâkettir. Dengeli bir şekilde esen rüzgârlar ve hava akımları neticesinde hava kirliliği giderilmiş olur.

İnsanlar vesair canlılar dünyaya geldikleri andan itibaren oksijen alıp dışarıya karbondioksit verirler. Bu durum hiç değişmeden devam etseydi kullandığımız hava karbondioksit gazı ile zehirlenirdi. Yüce Rabbimizin koyduğu ilâhî ve tabîî denge neticesinde bu felâketin önlendiğini görüyoruz. Fotosentez olayı sayesinde havanın istifadeye müsait bir şekilde dönüştüğünü ve canlıların istifadesine sunulduğunu müşahede etmekteyiz.

Mukaddes kitabımız, çevrenin korunmasında en önemli unsur olan temizliği teşvik etmekte ve Yüce Rabbimizin özellikle temiz insanları sevdiğini belirtmektedir. "Orada(takva mescidinde) temizlenmeyi seven insanlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever." (Tevbe, 108) Kur'an-ı Kerim'de israfın yasaklanması ile çevre korumacılığına önemli bir katkı yapılmaktadır. "Yiyiniz, içiniz fakat asla israf etmeyiniz." (A'raf, 31); "Böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır." (İsra, 27) Dinimiz hayvan haklarına riayet edilmesini özellikle tavsiye eder. İhramlı oldukları sürece hacılara avlanma yasağı getirilmiştir. "İhramlı olduğunuz müddetçe size kara avı haram kılındı." (Maide, 96)

Bununla beraber yeşili korumayanlara ve yeşil bitkilere zarar verenlere fıkıh kitaplarımız belli ölçülerde maddi cezalar belirlemişlerdir.

İçinde yaşadığımız dünyanın daha müreffeh, daha temiz ve daha güzel olmasının belli bir sınırı yoktur. Dünya gezegenimizin havasını, suyunu, bitkilerini ve tüm canlılarını korumak için hepimiz görevliyiz. Kur'an-ı Kerim'de sunulan cennet tasvirlerinden alacağımız numunelerle dünyamızı daha yaşanılabilir bir hale getirmemiz gerekir. O takdirde içtiğimiz suyun lezzeti daha güzel, teneffüs ettiğimiz hava daha hoş ve önümüze konulacak meyvelerin tadı daha tatlı olacaktır. İnsanlığın bütün meselelerinin hal çareleri en sağlıklı şekilde yüce Kitabımızda mevcuttur.

Çevre korunmasına ışık tutacak ölümsüz kaide ve hükümleri Kur'an-ı Kerim'de bulmak mümkündür. Havanın, suyun, toprağın ve enerjinin mutlak sahibi olan Allah (c.c.), onların muhafazasına dair en geçerli ve tabii hükümleri vaaz etmiştir. Şu bir gerçek ki; tüm insanların ortak arzusu, huzur ve saadet dolu bir çevrede hayatlarını sürdürmektir.

Kalbî Dönüşüm Olmayınca

Lamia Levent

Artık çocuklarımız bizim soluduğumuz temiz havayı solumayacak, balıkların olduğu sularda yüzemeyecek, kelebeklerin uçtuğu mis kokan çiçekleri koklayamayacaklar... Belki de torunlarımıza bir masal gibi anlatacağız geçmişte yaşadığımız günleri.

İyilikler, güzellikler gibi, kötülükler ve çirkinlikler de uygun ortam oluştuğunda bir virüs gibi her tarafa yayılabiliyorlar. İnsanın kalbi de böyle... Bir kere kirlenmeye görsün bu kirlilik tüm azalarına yayılıyor. Hikmet sahipleri, insan kalbini diğer azalarına göre hükümdar hükmünde görmüşler. Beden için maddi kalbin değeri neyse, ruhumuz için de manevi kalbin değeri aynıdır. Maddi kalp, kirliliği temizler ve tüm bedene temiz kan pompalar. Kanın temizlenmemesi insanın ölümü anlamına geliyor. Gönül dediğimiz manevi kalbin de böyle bir özelliği var. Manevi kalbin kirlenmesi de insanın manen ölmesi bir bakıma. Gönüller

sultanı Efendimiz, kalbin kirlenmesi ve bozulmasıyla tüm vücudun da beraberinde bozulacağını söylemiyor mu? Kalbin kirlenmesi, düşüncenin, sözün, eylemin kirlenmesi demek.

Peki nasıl kirlenir kalp? Tamahkârlık, hırs, açgözlülük kalbi kirleten manevi hastalıklar.

Heva ve hevesine tabi olmak bu kirliliğin başlangıç noktasıdır. İnsanoğlu bu dünyada hep istekleri ve hevesleri peşinde koşuyor. Hırsına yenilen insan, sonu gelmez isteklerinin ve arzularının esiri oluyor. İstekler çoğaldıkça çoğalıyor ve sonunda insan bir tüketim bağımlısı hâline geliyor. Daha çok tüketim, beraberinde daha çok üretimi; o da dünyanın kaynaklarını daha fazla israf ettirmeyi getiriyor. İsteklerin sınırsız, kaynakların sınırlı olduğu bir dünyada, heva ve heveslerinin esiri olan insan, insanlık için olduğu kadar, dünyamız için de tehlike oluşturuyor. Kalbin dünyevi lezzetlere ve zevklere müptela olması ve hep bunları elde etme çabası içerisinde olması beyhûde bir çaba. Çünkü bu, sonu olmayan ve âdeta insanı içine çeken, boğan, yok eden bir girdap.

Ulvi duyguların, rahmetin ve sevginin neşet ettiği kalp, kirlendiğinde bu özelliğini kaybeder. Yüce Rabbimiz, kalplerin paslanmasından ve mühürlenmesinden söz ederken bu gerçeği vurgulamaktadır. Kalplerin paslanmasının, insanın işledikleri ve kendi eliyle kazandıkları yüzünden

olduğunu da haber veriyor ayetler. Ayetin işaret ettiğini Hz. Peygamber açıklıyor: “Kul bir hata yaptığında kalbinde siyah bir leke oluşur, eğer günah işleyen döner, tevbe ederse kalbi parıldar. Eğer tekrar günah işlerse, bu siyahlık kulun bütün kalbini kaplar.” Yani manen kirlenmeye maruz kalan kalp, zamanla tamamen kirlenir ve bu kirlilik kalp üzerinde bir tabaka oluşturur. Ve sonunda kalp mühürlenir. Kalbin mühürlenmesi en büyük kirliliktir.

Manen kirlenen kalp, insanı sevgiden, merhametten, iyilik ve güzellikten uzaklaştırır. Hevasına tabi olan insan gerçekte gözleri gören, ama göremeyen kişiye benzetiliyor. “Gerçek şudur ki; gözler kör olmaz. Ancak göğüslerdeki kalpler kör olur” buyuran Rabbimiz, bu gerçeğe işaret ediyor. Kalplerdeki gözler kör olunca, insan sadece kendini önceleyen, kendi çıkarlarını gözetten bir varlığa dönüşüyor. Çünkü çevremizi, insanları, hayvanları, bitkileri, tüm varlıkları gönül gözümüzle, kalp gözümüzle sever gözetiriz. Sevginin, merhametin merkezi olan kalp; nefretin, kirliliğin ve bencilliğin de merkezi olabiliyor maalesef.

Rabbimiz kâinatı insanda derc etmiştir. Kâinatın küçük bir nüvesi ve örneği olan insanın manevi kalbi kirlendiğinde bu kirlilik tüm kâinata da sirayet ediyor. Sadece insan kendi kalbini kirletmiyor, dalga dalga yayılan kirlilik tüm evrene yayılıyor.

Doğal çevremize, ilişkilerimize, sosyal yaşantımızı da kuşatacak şekilde bir kirlenmeye maruz kalıyor. Çünkü evren ve evrenin içerisinde olan her şey, bir düzen, bir uyum içerisinde yaratılmıştır. Bizler hatalarımız, yanlışlarımızla bu âhengi bozuyoruz.

Evrendeki âhengin ve mükemmel nizamın devamı için, önce insanın selim bir kalbe sahip olması gerekiyor. Küresel ısınmadan, çevrenin tahribinden, kaynakların israfından; toplumun yozlaşmasından, kötülüklerin yaygınlaşmasından söz ediyoruz. Bunlara sebep olan insan, aynı zamanda bu sorunlara karşı sorumlu olan bir varlık. Rabbimiz ancak kalbi selimin; yani her türlü kötülükten, kirlilikten arınmış temiz bir kalbin insana fayda vereceğini söylüyor. Kirliliğin başlangıcı kalp olduğu gibi, bu sorunları aşmanın yolu da tüm kirlilerden arınma ve kalbî dönüşümle mümkündür.

Doç. Dr. İbrahim Özdemir ile Çevre Ahlâkı

Söyleşi: Ayfer Balaban

Çevre nedir?

Çevre deyince her birimiz bakış açımıza göre farklı şeyleri anlıyoruz. Metafizik değerlere inmayan bir bilim adamı için çevre; tabii âlem, gökte ve yerde olanlar, bütün canlılar ve içinde yaşadığımız tüm mekânlardan oluşmaktadır. Şimdi buna bir de birlikte yaşadığımız insanlar, mahallemiz, toplum yani sosyal çevre eklendi. Küreselleşen dünyada bir söylem ortaya çıktı biliyorsunuz; “tek bir dünyamız var.” Bu, çevre anlamında sınırları ortadan kaldıran bir bakış açısı. Zira çevre sorunları sadece ortaya çıktıkları yerde yaşayanları ilgilendirmiyor. Mahallî çevre sorunları var, küresel çevre sorunları var. Meselâ ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, sera etkisinin meydana gelmesi, bütün canlılar gibi hepimizi yakından etkiliyor.

12. yüzyıl İslâm düşünürü Gazali, çevreyi bütün metafizik boyutuyla beraber görüyor. Yani

o, atomlardan güneş sistemine kadar her şeyin Allah'ı tesbih ettiği, Allah'ı andığı ve her şeyin birbirine bağlı olduğu bir çevreyi anlıyor. Yine ondan daha sonra gelen Mevlânâ'ya baktığımızda o da, atomların dansından, ilâhî bir musikiden bahsediyor. Ona göre tabiattaki bütün sesler, bir musikiye dönüşüyor. Bestekâr, müzikolog ve ses tasarımcısı Susan Alexjander, David Deamer'le beraber DNA'ların içindeki hareketi notaya dökmeyi başarıyor. Ortaya müthiş bir musiki çıkıyor. Bunları bu işe yönelten temel espri ise Mevlânâ'nın bir beyiti:

“Tüm gün ve gece boyunca müzik,
Sakin ve parlak bir ney sesi.
Müzik biterse, hayat da biter.”

Görüldüğü gibi hayatın özü ve kaynağı müzik olarak ifade ediliyor. O bitince hayat da bitiyor. Çevre açısından bakınca müthiş bir kavrayış görüyoruz. Bir düşünün! Etrafınızdaki âlemde olduğu gibi, kendi bedeninizin yapı taşları olan DNA'larda musiki var. Bir ahenk ve güzellik var. Bir bütünlük var... Kısacası, Mevlânâ her şeyin temelinde, mayasında ilâhî bir aşkın ve her şeyde ilâhî bir musikinin olduğunu ifade ediyor. Bu, insanın çevre ile münasebetlerini etkileyen çok farklı bir çevre tasavvuru. Yani bizi kuşatan âlemde her şeyin yerli yerince, canlı ve anlamlı olduğunu; bizim ise bu âlemin bir parçası olduğumuzu ve bunun da bize

sorumluluklar yüklediğini zımnen ifade eden bir çevre anlayışı ile karşı karşıyayız.

Bu, bütüncül bir bakış açısı ve bütüncül bir anlayış.

Çevreci bir bakış açısıyla Kur'an'ı okuduğumuzda, Kur'an'ın kutsal kitaplar içinde çevreye en çok önem veren kitap olduğunu görüyoruz. Bu sadece benim Müslüman bir bilim adamı olarak ulaştığım kanaat değildir. Farklı konularda dünyaca ünlü çevreci bilim adamları var. Bunlardan birisi şu anda Kanada'da öğretim üyesi olan Prof. Richard Foltz. "İslâm'da Hayvan Hakları" diye bir kitabı var. Bu alanda İngilizce yayınlanan ilk kitaptır. Onun da ulaştığı sonuç şu: Çevreye ve hayvanlara en çok duyarlılık gösteren, yer veren kitap Kur'an'dır. Ama maalesef, Müslümanlar bunun farkında değil.

Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde insanın "Yaratan ve kerem sahibi olan rabbin adı ile okuması" istenir. Bu sadece yazılı bir metni, kitabı veya ezberden bir şeyi okumanın çok ötesinde bir "oku"maya çağırıyordu.

İnen ilk ayette geçen "Rab" ve "Kerem" kavramları çevreci bir bakış açısıyla ele alınınca anahtar kelimeler olduğu görülüyor. Buna göre içinde yaşadığımız âlemin bir sahibi ve efendisi var. Ve bu efendi kerem sahibidir. Yani etrafımızdaki bütün varlıkların, tabiatta var olan ve bizim kullandığı-

mız her şey, Kur'an diliyle ifade edecek olursak, birer nimettir. Bu âlemin sahibinin bizlere ikram ettiği ve sunduğu nimetlerdir. Bu açıdan bakılınca Kur'an diliyle yağmur, rahmettir. Su hayatın kaynağı olup, en büyük nimettir. Bağlar, bahçeler etrafımızdaki hayvanlar hepsi Allah'ın rahmetinin somut örnekleridir. Bulut görevlidir. Bu nedenle Allah, ısrarla bulutların sevkinden, dağların dik duruşundan, yıldızların hareketlerinden, gemilerin bir kuğu gibi denizlerde akıp gitmesinden, hayvanların yaratılışından anlam çıkarmamızı ister. Anlamak için de Kur'an'ın bize öğrettiği şekilde bunları okumamız gerekir. Dindar bir insanın günlük hayatında Fatihâ'yı okurken en az kırk kez "Âlemlerin Rabbini" hatırladığını ve ona teşekkür ettiğini unutmayalım.

Yine başka bir ayette "Yüzünüzü nereye dönerseniz dönün Allah oradadır." buyruluyor. Buna göre "Allah her şeyi ihata etmiştir." Böyle bakıldığında bütün çevremizin Allah tarafından kuşatıldığı, yani manevî bir çevrede yaşadığımız görülür. Bunun psikolojik olarak çok büyük anlamı vardır. Birincisi; bu âlemde yalnız değiliz. Etrafımızdaki bu varlıklar ve âlem cansız değil, hiçbir şey tesadüfen olmuş değil. Darvinci evrim teorisinin eski cazibesini yitirdiği görülüyor. Dünyanın şu andaki en yaşlı ve en tutarlı ateist filozofu Prof. Antony Flew geçen yıl bütün bilim dünyasına DNA'lar

üzerinde yaptığı araştırmalardan sonra evrimin evreni açıklamada yetersiz kaldığını, bundan dolayı da ancak bir Tanrı'nın âlemi yaratabileceğine inandığını ifade etti. Âlemin muhteşem ve girift yapısını daha yakından anladıktan sonra ulaşılan bu sonuç önemlidir. Bu, çevre açısından da çok önemli bir tespit.

Çevremizdeki her şey belli bir düzen, ölçü, güzellik ve anlam için yaratılmış. Rahman suresinin ilk ayetlerinde muhteşem bir âlem tablosu sunulur. Aslında Rahman suresi tek başına Kur'an'ın sunduğu âlem anlayışını muhteşem bir şekilde bize özetler. Buna göre "Kur'an'ı öğreten, insanı yaratan ve ona beyanı (kendini ifade etmeyi) öğreten" Rahman olan Allah'tır. "Güneş de ay da bir hesap ile" hareket etmekte, bitkiler ve ağaçlar (Ona) secde etmektedirler. Göğü yükselten ve mizanı (ölçüyü) koyan da O'dur. Âlemin esası bir ölçüye dayandığından insan "Sakin tartıda taşkınlık etmeyin. Tartıyı adaletle yapın, terazide eksiklik yapmayın" diye uyarılır. Devamında da dünyanın ve içindekilerin sadece insan için yaratılmadığı, bütün canlılar için yaratıldığı ifade edilir.

İsra suresinde "Âlemdeki her şey O'nu tespih eder" buyruluyor. Elmalılı'ya göre bu ayeti iki şekilde anlamak mümkün. Birincisi; her şey hâl lisanıyla, yani beden diliyle Allah'ı tespih eder. İkinci-

cisi ise; her şey kendi diliyle Allah'ı tesbih eder fakat biz onu anlayamıyoruz. Hamdi Yazır ikinci görüşü tercih ediyor. "Kuşlar, böcekler, rüzgâr her şey Allah'ı tesbih ediyor, ama biz şimdilik onu anlayamıyoruz" diyor.

Yine Kur'an'da bu konuda başka ipuçları var. Davut (a.s.)'un duasına kuşlar, dağlar iştirak ediyor, onun gibi tesbih ediyor. Kur'an bize, Süleyman (a.s.)'ın, karıncaların kendi arasında konuşmasını işittiğini söylüyor. Her şeyin kendine ait bir dili, bir konuşması var. Hamdi Yazır'ın tabiriyle onların kendi aralarındaki iletişimlerinin bir mantığı var. Biz sadece şimdilik bunu anlamıyoruz. İnsanlık belki bir gün gayret sarf ettiği takdirde bu dili anlayacaktır.

İslâm çevre ahlâkının temel direkleri nelerdir?

İslâm çevre ahlâkının temel direklerinden ilki tevhitir. Bu âlem, Allah tarafından sonradan yaratılmıştır. Bu yaratılma tesadüfî değildir. Her şey belli bir ölçü ve hikmetle yaratılmıştır. Biz de daha sonra yaratılmışız ve bu âleme dâhil olmuşuz. Dağların, göklerin yüklenmekten kaçındıkları kulluk emaneti bize verilmiştir. Peygamber bize sorumluluklarımızı iletmiştir. Bu dünyada yaptığımız her şeyden sorumluyuz. Dahası ahirette yaptıklarımız ve yapmadıklarımızla ilgili olarak hesaba çekileceğiz. Ayetin ifadesiyle "Her kim zerre kadar iyilik yapmışsa onun karşılığını, kim

zerre kadar kötülük yapmışsa onun karşılığını görecektir.” Bu kadar açık ve net ifadeden sonra yaptığımız her şeye daha bir dikkat etmemiz gerekiyor. Örneğin sabah yürüyüşe çıktığınızda, baharla birlikte yerin yeniden canlanmaya başladığını göreceksiniz. Tomurcuklanan bitkileri, yerde gezen böcek, haşere ve hayvanları göreceksiniz. İçinde yaşadığımız ekosistemi kavramak için tüm bunlara dikkat etmemiz gerekiyor. Hayat dediğimiz şeyin nasıl birbirine bağlı olduğunu tabiatta görebiliriz. Bu nedenle bunlara dikkat ve ibretle bakmalıyız. Gözünüzü açın, etrafınızdaki yeşeren tabiatı görün. Kulaklarınızı açın. Tabiattaki coşku ve derin musikiyi işitin. Burnunuzla toprağın ve topraktan fışkıran çiçeklerin kokusunu duyun. Elinizle toprağa, taşa ve suya dokununuz. Aslımızın toprak olduğunu ve nihayetinde ona döneceğimizi hatırlayın. Aşık Veysel’in “Benim sadık yarım kara topraktır” mısralarını tekrar edin.

Bunları sadece ben veya benim gibi düşünen Müslümanlar söylemiyor. Dünyanın ünlü çevrecileri de aynı şeyi söylüyorlar.

Kültürümüzde böyle bir rikkat var zaten. Anneler çocuklarına; karıncaları incitmeyin, kuşların yuvasını bozmayın demezler sadece. Sakındırmak için onlara başka anlamlar da yüklerler. Bu ifadelerin dinî metinlerde doğrudan karşılığı olmasa da Kur’an’ın dünya görüşü içinde yeri var elbette.

O karıncanın yaratılışının bir hikmeti, bir amacı vardır. Gazali'nin, varlıkların yaratılış hikmetleri ile ilgili bir kitabı var. Yine çeşitli hayvanlarla ilgili İslâm âlimlerinin kitapları var. Meselâ Demiri'nin Kitab-ı Hayavan adlı ilginç bir kitabı var. Yine Cahız'ın aynı konuda bir kitabı var. İslâm medeniyetinin klâsik döneminde bu konuda çok kaynak bulunmaktadır. Fakat daha sonraki dönemlerde bizi kozmosa bağlayan bu konular ihmal edilmiş.

Bu bağlamda vurgulamak istediğim ikinci nokta ise, yaptığımız her şeyden sorumlu olduğumuza inanmak ve bu inancın oluşturduğu bilinçle hareket etmektir. O zaman gerekmedikçe bir yaprağı bile koparamazsınız. Kedinizi ve köpeğinizi aç bırakamazsınız, saksıdaki çiçeğinizi susuz bırakamazsınız. Asla bir hayvana eziyet edemezsiniz. İçtiğiniz meyve suyunun kutusunu veya yediğiniz çikolatanın ambalajını arabanızın camından rastgele atamazsınız. Fabrikanızın atıklarını filtrelemeden kontrolsüz olarak deniz, göl ve nehirlerle boşaltamazsınız. Sorumluluk bilinciniz bunu yapmanıza müsaade etmez. Bütün davranışlarımızla Allah'a teslim olmak budur. Sadece namaz, oruç, zekât ve hacla ideal bir Müslüman olamazsınız. Ünlü şair Halil Cibran'ın dediği gibi "din(ler) hayatın tüm saatlerini" kuşatır ve anlamlandırır.

İnsanın kendisini yeryüzünün efendisi ve hâkimi olarak görmesi tabiatla ilişkilerini nasıl etkiler? İn-

san yeryüzünün efendisi ve hâkimi mi yoksa her şey onun emanetine verildi ve o da bu emaneti hakkıyla teslim etmekle mi sorumlu?

Sizin söylediğiniz bu husus gerçekten çok önemli. İnsanın kendisini yeryüzünün efendisi ve hâkimi olarak görmesi, çevre üzerine düşünce ortaya koyan bütün filozofların ve çevre hareketlerinin tenkit ettikleri bir husus. Özellikle 17. yüzyıldaki bilimsel devrimlerden sonra bazı bilim adamlarının ve özellikle Francis Bacon'un "tabiata gem vurma, tabiata hükmetme, tabiatın dişlerini sökme, ona hâkim olma" anlayışı, 17. yüzyıldan 20. yüzyılın yarısına kadar yükselen pozitivist görüşün etkisiyle kutsal olan şeylerin dışlanarak insanın merkeze alındığı bir anlayışı ortaya çıkardı. Bu anlayışa göre; insan tabiata ne kadar hükmederse, ona ne kadar hâkim olursa o kadar medenileşecek ve o kadar ilerleyecek. Fakat çevre sorunlarının ortaya çıkmasıyla birlikte görüldü ki; insan tabiatın efendisi ve hâkimi değil, onun bir parçasıdır. İnsan tabiata ne yaparsa o insana tekrar döner ve nükseder. Hava kirlenince yağmur olarak sulara karışır. Kirlenmiş ve doğal safiyetini kaybetmiş bu sular içildiğinde insanda çeşitli rahatsızlıklar ve bazen de kalıcı hastalıklar meydana gelir.

İnsan tabiatın bir parçası olduğunu ancak altmışlı yıllardan sonra anlamaya başladı. Mevlânâ, 'tabiat bizim anamızdır' diyor. Biz tabiat ananın

canını yaktık, incittik ve onu tahrip ettik. Bütün çevre sorunlarının bize haykırdığı tek gerçek “ey insan sen tabiatın efendisi değilsin. Sen tabiatın mütevazı bir parçasısın. Bize olan her şey daha sonra döner sana gelir.”

Çevre ile uyum içinde bir hayatın ancak böyle bütüncül bir çevre anlayışı ile mümkün olabileceğini düşünüyorum. Toplumsal barış ve huzur için komşularımızla ilişkilerimizin ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Aynı şekilde, ekoloji biliminin geldiği nokta, mutluluğumuz ve gelecek nesillerimizin mutluluğu için çevremizdeki tüm varlıklarla da barış içinde yaşamamız gerekiyor.

Bu bütüncül çevre anlayışı nasıl oluşturulur?

Öncelikle bir paradigma değişikliği gerekiyor. Yani kendimize ve varlık âlemine bakış açımızı değiştirmemiz gerekiyor. Bu da eğitimle mümkün olacaktır. Ben kimim? İçinde yaşadığım ve bir parçası olduğum âlemin anlamı nedir ve benzeri felsefe tarihinin en hayati ve önemli sorularını yeniden kendimize sormamız gerekiyor. Norveçli çevreci ve derin ekoloji hareketin kurucusu olan Prof. Arne Naes’in ifadesiyle “yapılacak şey; yeniden ve derinlemesine düşünmektir.” Derin düşünürümüze göre sadece bir yaprak üzerinde bile “bir ömür boyu düşünmeye değer.” Böyle bir düşünce sonucunda görülecektir ki; yaprak sıradan bir şey, nesne değil, belki bir mucize. Bir yaprağın

oluşması için o kadar şeye ihtiyaç var ki. Bizim yapacağımız şey; önce kendimizi sorgulamak, daha sonra da okuduklarımızı uygulamak.

Felsefenin babası kabul edilen Sokrates'in "sorgulanmamış bir hayat yaşanmaya değmez" deyişini hatırlamanın tam zamanıdır. Bu sorgulamanın bir sonucu, hayat boyu kendini eğitmektir, öğrenmeye açıktır. Bu nedenle eski Marksist fakat ölmeden önce tekrar dine ilgi duyan Rudolf Bahro diye yeşil düşüncenin oluşmasında etkili bir düşünür var. İstanbul'da verdiği bir konferansta şunu söylemişti. "Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed'in yaptığı gibi bir paradigma değişikliği yapmazsak çevrenin, yani dünyanın karşı karşıya olduğu sorunları çözemeyiz." Söz konusu peygamberlerin mesajlarına baktığımızda hepsinin özünde tevhid, âlemin yaratıldığı ve Yaratıcı tarafından bizlere emanet edildiği gibi ortak bir anlayışın olduğunu görürüz.

Yani evren bizim büyük ailemiz.

Diğer bütün varlıkların bizim gibi bir ümmet olduğunu Kur'an söylüyor. Biz ümmet kavramını sadece tüm Müslümanlar olarak anlarız. Hâlbuki Kur'an'da çok açık ve net olarak "gökteki uçan kuşların, karınları üzerine sürünenler, yürüyen bütün hayvanlar sizin gibi ümmetlerdir, topluluklardır" deniliyor. Onlara da bizlere de rızkınızı

veren aynı Allah'tır. Onları da bizi de yaratan aynı Allah'tır. Aynı evren ve aynı evde yaşıyoruz.

Bildiğiniz gibi çevre kavramı 19. yüzyılda Alman biyolog Ernst Heinrich Haeckel'in ortaya koyduğu bir kavram. O da dünyamızı evimiz gibi algılamalıyız, diyor. Fahreddin Razi'ye, Keşşaf'a, Taberi'ye bakın! Merhum Hamdi Yazır'a kadar ki klâsik tefsirlerin neredeyse tümünün Mekki ayetlerinin yorumu birbirine çok yakın. Hepsinde dünya bir ev gibi algılanıyor ve tasvir ediliyor. Dahası diğer canlılar da bizim gibi bir topluluk olarak görülüyor. Kur'an karınca, arı ve örümcek başta olmak üzere birçok hayvandan ve hayvan topluluklarından bahsediyor. Allah'ın yarattığı bu varlıklar üzerine tefekkür etme; inceden inceye düşünme ısrarla talep ediliyor. Bir saat tefekkürün bir yıl nafile ibadete denk olduğu bizzat Hz. Peygamber tarafından vurgulanıyor.

Yani çevrecilik bir moda değil. İnancımızın özünden kaynaklanan ve etrafımızdaki âlemi yepyeni bir şekilde algılamanın adıdır. Dünyamızı evimiz olarak algılamak ve evimize sahip çıkmak; onu temiz tutmak, dengesine dikkat etmektir; evimize zarar vermemek, zarar verenleri uyarmak ve gerekirse engellemektir.

Bu konuda diğer dinlerin, inançların ve felsefelerin de benzer anlayışları var. Konfüçyüs geleneğinde, Budizm'de, Amerikan Kızılderililerinde de

çevreye duyarlı anlayışların olduğunu biliyoruz. Günümüzde dünyanın birçok ileri gelen üniversitelerinde “çevre ve din” derslerinin konulmasının temelinde bu olgu yatıyor. Çevreyi anlamamızda, çevre ile ilgili sorunları çözmümüzde çevre ile daha barışık yaşamamızda dünya dinleri bize nasıl yardımcı olabileceği tartışılıyor. Bu anlayışların bizim insan-çevre anlayışımızı daha da zenginleştirebileceği vurgulanıyor.

Kısacası, tek bir dünyamız var. Çevre bilimi geldiği son noktada dünyamızın da tıpkı bizim gibi canlı olduğunu belirtiyor. Bundan dolayı yaşam tarzımızdan ve yaptıklarımızdan, tüketim alışkanlıklarımızdan etkileniyor. Tüm bunlardan dolayı da hayat tarzlarımızı yeniden gözden geçirmemiz ve sürdürülebilirlik üzerine bina etmemiz gerekmektedir. Mevcut hayat tarzımız ve tüketim kültürümüzle devam edemeyeceğimiz kesin. Sürdürülebilirlikle ilgili tüm tartışmaların temelinde de bu gerçek yatıyor. Sokrates’in çağlar ötesi çağrısını bir kez daha hatırlamak zorundayız: “Sorgulanmamış bir hayat, yaşanmaya değermez.” Hayatımızı, önceliklerimizi ve kendimizi sorgulamanın zamanıdır.

Şimdi değilse ne zaman sorgulayacağız?

Üzerinde yaşadığımız tek gezegen de harap olduktan sonra mı?

Gençlerin Perspektifinden Gençlik ve Çevre

A. Nevra Kırbaşoğlu

N. Hande Dönerkaya

Gençlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçişin sancılarını da içinde barındıran hayatın en önemli dönemlerindedir. Yetişkinliğe geçerken, kimlik oluşumunun ve topluma kendini kabul ettirmenin de gerçekleştiği bu dönemde, toplumun en değişken ve en kırılgan kesimini oluşturan gençler, toplumsal gelişmede de anahtar rolü taşımaktadırlar.

Günümüz gençliği genel olarak gelecekte umutsuz bir psikoloji sergilemektedir. Eğitim sürecinin sıkıntıları ve iş bulma konusunda yaşanan sorunlar, gençleri bazen umutsuzluğa ve karamsarlığa sevk etse de gençler, içinde buldukları toplumla daima ilişki hâlinindedirler. Toplumsal sorunlardan biri olan çevre sorunları da gençler tarafından sahip çıkılan bir konumdadır. Gençler çevre sorunlarına karşı duyarsız kalmamaktadırlar.

İçinde yaşadığımız gezegen olan dünyamız şu an öyle bir halde ki, biz gençlerin geleceğın dünyası için umut taşıması oldukça zor. Küresel ısınmanın iklime ve çevreye olan etkileri, her gün yaşadığımız çevre ve sağlık sorunları, hepimizin çevreye karşı daha duyarlı olması gerektiğine işaret etmektedir.

Çevreyle ilgili problemlerin çözümünde her şeyden önce gençlere güvenmek gerekmektedir. Çünkü gençler bu duyarlılığa sahip olmalı ve meselelere bakışı çok daha gerçekçi ve çözüme yönelik olmalıdır. Ancak ülkemiz gençliğinin bu tür sosyal olaylardan haberdar olma ya da duyarlı olma durumları istenen ölçüde değildir. Popüler kültür ve küreselleşmenin etkisiyle gençlerimizin çoğu içi boş, anlamsız hayatlar yaşamaktadır. Küreselleşmenin getirdiğı tek tip hayat tarzı ve tüketim çılgınlığı, gençleri derinden etkilemekte ve sarsmaktadır. Bu tüketim çılgınlığı sadece sosyal sorunlara değil, çevre sorunlarına da sebep olmaktadır. Meselâ geri dönüşümü olmayan atıklar, sanayi ve katı atıklar vb. gibi..

Yetişkinlerin geçmişteki sorumsuz davranışları ve hataları bugün, biz gençlerin yaşadığı evrene büyük zararlar getirmiştir. Bu zararlar iklim ve mevsimlerin doğal değişiminde yaşanan olumsuzluklar, çölleşme, kuraklık, susuzluk, erozyon gibi ekolojik sorunlardır.

Kentleşme ve sanayileşmenin beraberinde getirdiği sorunlar, yaşanan nüfus artışı, toprakta meydana gelen değişimler ve toprak kaybı dolayısıyla insanlar ekonomik sıkıntılar ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmaya zorlanmaktadır.

Sanayi atıklarıyla suların kirlenmesi, yeraltı sularının tarımsal sulamayla zirai ilaçlama gibi sebeplerle içilemez hâle gelmesi de çevre kirliliğinin insan hayatı üzerindeki olumsuz etkilerindedir. Yarın, bugünün gençliği içmek için su bulamayacak hâle gelecek. Onlardan yetişen nesil ise daha da büyük sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. Çünkü dünya artık sinyal veriyor...

Gençliğin kendi geleceğini ve dünyanın geleceğini önemsemesi gerekiyor. Bunun için de önce tehlikelerin farkında olmalı ve moda, eğlence hayatı gibi konularda gösterdikleri duyarlılığı, çevre sorunları konusunda da göstermelidirler.

Biz insanların hem dünyaya hem insanlığa hem de çevreye karşı çok önemli sorumlulukları vardır. Bu sorumluluk İslâm dini tarafından insanlara verilmiş ve kutsal kitabımızda da yer almıştır. İslâm dini her zaman iyi olanı korumayı, zarardan kaçınmayı emrettiği için aslında çevreyi korumak Müslümanların görevlerinden biridir. Her Müslüman bu duyarlılığı taşımalıdır. Burada Rum suresinin 41. âyeti gerçekten anlamlıdır: “İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve

denizde düzen bozuldu. Allah, belki pişmanlık duyup dönerler diye, yaptıklarının bir kısmının cezasını onlara dünyada tattıracak.”

Gerçekten mutlu bir toplum için temel şart, güvenli insan ilişkilerinin yanı sıra doğal, kültürel ve estetik çevrenin korunmasıdır. Çevre sorunu her şeyden önce daha yaşanılır bir çevre için bugünkü kuşakların gereksinimleri ile gelecek kuşakların gereksinimleri arasında bir karar vermenin sonucudur. Eğer bilinçli davranılmazsa çevre sorunları canlılar için tahmin edilenden çok daha büyük felâketlere yol açacaktır.

Dünyamız çok büyük tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu tehlikeler, özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olarak adlandırılan ülkeler için daha büyük boyutlardadır. Gelişmiş ülkelerin her alanda sömürüsü olan ülkeler, çevre konusunda da sömürülmektedirler. Bu da az gelişmiş ülkelerde zararı kat kat artırmaktadır.

Bu büyük tehlikeyle bizim ülkemiz de maalesef yüz yüze gelmiştir. Bu tehlikelerle baş etmede gençlerin iyi ve bilinçli bir biçimde eğitilmeleri gerekmektedir. Geçmişteki hataların sonuçları günümüze yansımaktadır. Hayatın zorlaştığı günümüzde gençlerin çevrelerine, içinde yaşadıkları gezegene dönüp bir bakmaları gerekiyor.

Biz gençler hangi tehlikelerle karşı karşıyayız...

Özellikle sanayi tesislerinden ortaya çıkan atık, kirletici maddelerin atmosfere gitmesiyle, toprağın ve suyun asitlenmesine ve sonuçta varlıklarını toprağa ve suya borçlu olan bütün canlılara zarar verilmesine yol açan asit yağmurları meydana gelmiştir...

Sanayileşme, tarımda makineleşme, artan otomobil sayısı, fazla tüketilen elektrik, çevre sorunlarından sera etkisine neden olmuştur. Bu da atmosferin ısınmasına, iklimlerin olumsuz olarak değişmesine, buzulların erimesine ve verimli kara parçalarının sular altında kalmasına neden olmaktadır.

Şüphesiz insan ve tabiata verilebilecek en büyük zarar, nükleer tehditten gelmektedir. Aşırı radyasyona muhatap olmak ilk anda öldürücü etkisinin dışında uzun süre kanser ve doğumsal eksikliklere yol açmaktadır. Düzensiz ve dengesiz sanayi üretimi, çevreye oldukça zararlı sanayi çöplerinin birikmesine neden olmakta, gelişmiş ülkelerdeki kimi üreticiler zararlı çöplerden kurtulmanın yolu olarak gelişmekte olan ülkelerin denizlerine boşaltmak gibi akıl almaz yolları tercih etmektedir (Göka, E.; 2004).

Her konuda olduğu gibi yine gelişmekte olan ülkelerin bu zararda payları oldukça büyüktür. Gençlik büyük ölçüde uyanmaya başladı. Bu konuda pek çok alternatif çalışmalar yapılıyor.

Gençlik her yaş grubundan olmak üzere bir araya gelerek faaliyetler gerçekleştirmektedir. Toplantılar, projeler, eylemler, zirveler, seminerler düzenleniyor. Çeşitli gruplar, örgütler oluşturuluyor. Bu adımlar az çok gençliği çevre sorunlarına daha da ilgili olmaya yöneltiyor. Üniversitelerde çevre konulu derslerde bu sorunlar anlatılmaya başlanıyor.

Günümüzde göllerin ve barajların kuruması, buzulların erimesi ve medyanın da bu konuda ilgilenmesi, duyarlı ve okuyan herkesin ve de gençliğin ilgisini çekmektedir. Bu konuda gençlerimiz birtakım girişimlerde bulunmakta ve çevre örgüt sayıları artmakta, dolayısıyla bilinçli tüketici toplulukları oluşmaya başlamaktadır. Çok geç kalınmış olsa da bu topluluklar uluslar arası platformlarda bir arada ele alındığında çok yararlı çalışmalar yapabilirler. Toplumların çevre sorunlarının sadece kendi ülkelerine ait bir problem olmadığına farkına varmaları önemli bir gelişme olacaktır. “Zararın neresinden dönülürse kârdır” atasözünün mantığıyla, dünya gençliği, gezege-nimizi kurtarmak adına harekete geçerek, el ele birtakım faydalı girişimlerde bulunmak zorundadır. Yapılanların ve yapılacakların hepsi dünyamız ve geleceğimiz içindir.

Kaynak: GÖKA, E. (2004), “Çocuk ve Çevre”, Ailede Çocuk Eğitimi, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Çocuklar ve Çevre Bilinci

Rahime Beder Şen

Bir insanın doğumundan ölümüne kadar hayatı bir toplum içinde ve bir fiziki doğal çevrede geçer. Fiziksel çevre içinde yaşadığımız ortam olarak bizi sürekli etkileyen doğal çevremizi oluşturur. Çocuk açısından fiziksel çevrenin önemi, öncelikle bir yaşama alanı olmasından kaynaklanır. Çevreyi tanıması ve yaşama yollarını ve ilkelelerini öğrenmesi, gelişim süreci içinde her çocuğun başarması gereken bir ödevdir. Bilinçli bir eğitimden geçmese de her çocuk kendi fiziksel çevresi ile kendine özgü tanıma, ilişki kurma ve yaşama yollarını zaten bir biçimde öğrenir ve bulur.

Çocuklar çevrelerinde olup bitenleri büyük bir dikkatle izlerler. Birçok şey onlar için ilginçtir ve her şeyi öğrenmeye isteklidirler. Bir inşaat yapımındaki vincin çalışması, gökyüzündeki uçakların nasıl havada kaldığı, çiçeklerin neden sulandığı, şimşek çakması gibi birçok durum onları meraklandırır. Çevresini tanımaya çalışan çocuk-

ların öğrenme isteğinin, ailesi veya öğretmenleri tarafından karşılanması önemlidir.

Bir ailede küçük yaşlardan itibaren çocuklar, doğayı inceleyerek birçok beceri elde edebilir ve bu alanla ilgili deneyimlere sahip olabilirler. Örneğin sonbaharda dökülen yapraklar, inceleme yapmak için çocuklara bulunmaz fırsatlar sağlar. Yine yaprakları inceleyerek farklı böceklerin yaprakları kemirdiklerini gözlemleyebilirler. Yapraklar renk, şekil, büyüklük ve doku olarak da incelenebilir. Bu tür etkinliklerle hem çocuklar doğayı yakından keşfetme yeteneğini kazanacak hem de bazı beceriler edineceklerdir. Böyle ayrıntılı gözlemlerin dışında doğada birbiriyle ilgili olaylar, çocuklara nedenleri ve sonuçlarıyla anlatılmalıdır. Mevsimsel farklılıklar da çocukların çevre ile ilgili farkındalıklarını artırmada eğitimcilere sınırsız kolaylıklar sağlamaktadır.

Çocukların kendi çevrelerini, doğanın dengelelerini, doğanın getirilerini ve doğayı korumak için yapılması gerekenleri öğrenmelerini sağlamak temel ebeveynlik görevlerindedir. Ebeveynler, çocuklarıyla gezintilerini zevkli bir hayat ve çevre dersi hâline getirebilirler, getirmelidirler de.

Ebeveynlerin yanı sıra zamanlarının çoğunu çocuklarla birlikte geçiren eğitimcilerin de çocukların çevreye duyarlılığını artırmak için, özellikle üzerinde durması gereken birçok nokta bulun-

maktadır: Eğitimciler, çocuklarda var olan merak, istek ve hevesleri, farklı öğretim yöntemlerini kullanarak ellerinden geldiğince desteklemelidirler. İlgi çekici öğretim yöntemiyle, çocuklar düşünmeye, araştırmaya ve keşfetmeye teşvik edilmeli ve eğitimcilerle deneyimleri paylaşılmalıdır.

Okulla düzenlenen çevre gezileri, çocuklara doğayla ilgili bilgileri sunmak için mükemmel bir fırsattır. Çevre gezilerine çıkılarak doğayla iç içe olmaları ve gözlem yapmaları sağlanmalıdır. Çocuklar ayrıca doğayla ilgili soru sormaları için yöreklendirilmeli ya da ebeveynler ve öğretmenler tarafından konu ile ilgili sorular sorularak merak uyandırılmalıdır. Çocukların “Bu ne?”, “Neden?”, “Niçin?” gibi sorularını derhal yanıtlamanın, onların öğrenmesine bir yararı olmadığı gibi, çocukların düşünmelerini sağlamadığı için verilen cevabın kalıcı olmayacağı da unutulmamalıdır.

Ebeveynler ve eğitimciler doğayı ve doğa ile ilgili olayları ve doğanın dengesini korumanın önemini iyi bilmelidir ki, çocukların keşiflerini ve deneyimlerini ona göre yönlendirebilsinler.

Çevre eğitimi ya da fen-doğa ile ilgili kitaplar okunarak, çocuklarda çevre bilinci oluşturulmalı, çevrelerine karşı ilgili, duyarlı ve keşfetmeye istekli olmaları sağlanmalıdır. Zaman zaman hayal dünyalarını geliştirici anlatımlara ve örneklemele- re de yer verilmelidir.

Doğa ve çevre ile ilgili konularda gerek evlerde gerekse okullarda, çocukların bunları oyunlaştırmaları desteklenebilir. Böylece olayları somutlaştırarak, çocukların yaşayarak ve yaparak öğrenmeleri sağlanmış olur.

Küçük yaşlardan itibaren çocuklara sanat eğitimi verilerek, güzelliklere karşı duyarlılık artırılmalı, gözlem yapma yetenekleri geliştirilmelidir. Sanatın hayatın bir parçası olduğu mesajı, çocuklara verilmelidir. Artık materyallerin ve geri dönüşümü olan kağıtların kullanımı ya da beğenilmeyen resimlerin yapıldığı kağıtların yırtılması yerine, arka yüzlerinin kullanımı etkinliklerde dikkat edilmesi gereken çevresel boyutlar olmalıdır.

Zaman zaman aile ortamında ve sınıf içinde yer verilen etkinlikler dışarıya taşınmalı, çocukların doğayla iç içeyken şiir yazmaları, hayallerini resme dökmeleri ya da değişik tasarımlar yapmaları sağlanmalıdır. Hikaye kitabı okumak da, doğada yapılabilecek bir diğer etkinliktir.

Çocukların doğayı tanımaları ve doğal dünyayı öğrenmelerini sağlayan oyun alanlarının geniş olması önemlidir. Çocuklarla yapılan gezintilerde hayvanlara özgü bazı davranışları ve yaşantıları anlamak, bitkilerin nasıl büyüdüğünü gözlemek ve bakımlarının nasıl yapıldığını öğrenmek ve tüm bunlara bağlı olarak doğaya saygı duymak birincil amaç olmalıdır. Bitkilerin ve hayvanların

yaşantılarını incelemek de çocuklar için yararlı olacaktır.

Aileler, imkânları dahilinde çocuklarla birlikte bahçe oluşturabilirler. Bahçede soğan, domates, marul, maydanoz, biber, çilek, patlıcan vb. yiyecekler yetiştirilebilir. Böylece çocukların bitki yetiştirmenin aşamalarını öğrenmeleri sağlanır. Ekmeden önce toprağı kazmak, taş parçalarından ve eski köklerden arındırmak, tohumu ekmek ve üstünü toprakla kaplamak ve beklemek, çocuklar için merak uyandıran, eğlenceli bir faaliyet olacaktır. Zaman zaman organik maddelerle toprağı beslemek, sulamak ve gelecek ekim için nasıl hazırlamak gerektiğı konusunda çocuklara bilgi vermek de önemlidir. Toprakta ilk filiz görüldüğündeki heyecan, çocuklarla paylaşılmalıdır (akt. Dinçer, Çağlayan; 1999). Bitki yetiştirirken çocukların ektikleri tohumlara ya da fidanlara etiketler koymak ya da uygun bir yer varsa sınırları belirlenmiş ayrı bir yeri kullanmasına izin vermek, nasıl büyüdükleri, nelere ihtiyaçları olduğu gibi sorular sorarak düşünmelerini sağlamak ve sorularına cevaplar vermek, ortaya çıkan ürünü pişirip yemek, en önemlisi de bu işten zevk almalarını sağlamak gerekmektedir.

Çocukların doğal çevreye ait bilgilerini ve farkındalıklarını artırmak için yapılabilecek bir şey de, onların etraflarını doğa ile ilgili, manzara, bitki

ve hayvan resimleri ile donatmaktır. Ayrıca aileler çocuklarını, doğa ve çevre ile ilgili yayınlanan dergilere abone yapabilir, hatta aboneliklerini doğum günü hediyesi olarak sunabilirler. Bu dergileri birlikte okuyarak bilgilenmelerini sağlayabilir ve birlikte bir aktivite gerçekleştirmenin güzelliğini yaşayabilirler.

Her ne kadar çevre olarak dünyamızda manzara pek iç açıcı olmasa da çocuklarımızın geleceği adına umutlanmamız için pek çok neden var: Her şeyden önce, daha birkaç on yıl evvel, sonuna bir avuç insan sahip çıkarken, özellikle son yirmi yıldan beri başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, bütün milletler arası kuruluşlar sorunun farkındadır. Basın ve yayın organları, çevre hakkında çok duyarlı bir yayın anlayışı sürdürmektedir. Hemen herkes dünya çevresinde işlerin yolunda gitmediği duygusuna sahiptir. Birçok resmi ve gönüllü kuruluş, yoğun çevre korumacı faaliyetler içindedir. Yükselen çevre bilinci ile dünya çocukları, çevre korumacı faaliyetler yürütmek için milletler arası ve ülke düzeyinde örgütlenmektedir.

Sonuç olarak çocukluk dönemi, gelecek nesillere çevrecilik bilincini taşımada, doğa hakkındaki olumsuz tutumların ve duyguların önlenmesinde, hayat boyunca sürecek olumlu etkileşimin sağlanmasında ve koruyucu alışkanlıkların ge-

liştirilmesinde en uygun dönemdir. Çevrecilik eğitimi, doğal çevrenin korunması ve çocuğun gelişimi için oldukça önemlidir. En önemlisi de doğa, küçük yaştaki çocuklar için eğlence dolu, heyecanlı ve gelişmelerini sağlayıcı bir ortam oluşturduğu için, ona sahip çıkmanın heyecanını çocuklara yaşatmaktır. Ebeveynlere ve eğitimcilere düşen görev ise öncelikle çocukların heyecan, merak ve ilgilerini paylaşmak ve bu doğal ortamdan olabildiğince yararlanmak ve keşfetmek isteyen çocuklara yol göstererek, onların çevreye duyarlı olmalarını sağlamaktır.

Unutulmamalıdır ki, çocuğun çevresine karşı duyarlı olabilmesi için çevre hakkında bilgi sahibi olması ve kendi varlığı ile ilişkilendirmesi gerekmektedir. Doğaya saygı, çevreyi tanıyıp öğrenmede ve korumada önemli bir boyuttur. Çocuklarımızda çevre bilinci geliştirirken, “Ağaç yaş iken eğilir” atasözü gereğince hareket etmeliyiz.

Kaynaklar

DİNÇER, Çağlayan (2000), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çevresel Farkındalıklarını Artırma Yolları”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği. GÖKA, Erol (2004), “Çocuk ve Çevre”, Ailede Çocuk Eğitimi, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Engelli İnsanlar Engelli Çevre

Mustafa Kılıç

Bütün insanları dilediği şekilde yaratma kudretine sahip olan Cenab-ı Hak; insanları farklı farklı yaratmaktadır. Her insana, başkalarında bulunmayan fizikî güç, fazla zekâ, güçlü hafıza vb. gibi bizim üstün kabul ettiğimiz bazı özellikler verdiği gibi, yine her insana başkalarında bulunmayan fizikî zayıflık, az zekâ, zayıf hafıza, görme-işitme-ortopedik engeller vb. gibi, bizim olumsuz zannettiğimiz bazı özellikler vermektedir.

Bu özelliklerden hangilerinin bizim için daha hayırlı olduğunu ancak Allah bilir. Bize düşen görev; Allah'ın verdiği bütün nimetlere şükretmek, engel kabul edilen özelliklerimizle birlikte, mutlu bir hayat sürdürmek ve içinde yaşadığımız çevreyi, engelleri ortadan kaldıracak şekilde düzenlemektir.

Evlerimizi, yollarımızı, binalarımızı, çalışma alanlarımızı, engelleri ortadan kaldıracak; başka bir ifade ile engellilerin istek ve şartlarına uygun olacak

şekilde düzenlersek, engelli ve engelsiz insanların aynı çevrede birlikte eğitim alıp, birlikte çalışma ve yaşama, yani hayatı paylaşma imkanını sağlamış oluruz.

Engeller, insanların kendilerinde değildir. Engeller; insanların düzenlediği çevrededir. Genel olarak kapıların yüksekliği 180-200, eni 90-100 cm. dir. Bütün kapıların yüksekliği 120, eni de 30 cm. yapılsa, birçok insan bu kapılardan geçerken engelli olacak ve geçmekte zorlanacaktır. Kaldırımların yüksekliği dünyanın çeşitli ülkelerine göre, 5 cm. ile 20 cm. arasında değişmektedir. Bütün kaldırımların yüksekliği 50 cm. olsa, birçok insan bu kaldırımlara çıkmakta veya onlardan inmekte zorlanacak; kaldırımlar karşısında engelli olacaktır. Çok katlı yerlerdeki merdiven basamaklarının yükseklikleri 15 cm. olarak inşa edilmektedir. İki basamak arasındaki yükseklik farkı 15 cm. yerine 45 cm. yapılsa, kaç kişi merdivenleri kullanabilir? Böylesi merdivenler karşısında insanlar engelli olmazlar mı?

İnsanların, görme, işitme, ortopedik vb. engellileri hesaba katmadan oluşturdukları yollar, kavşaklar, alt ve üst geçitler, kaldırımlar, evler, merdivenler, mutfaklar, tuvaletler, karyolalar, raflar vb. "ev ve çevre mobilyaları"; ilginç olsun diye yanlış örneklerini anlattığımız kapılardan, kaldırımlardan, merdiven basamaklarından farklı değildir.

Bu “mobilyalar” yanlış tasarımılanıp, yanlış inşa edildiği için; görme, işitme, ortopedik vb. engelli insanlardan bahsetmek zarureti ortaya çıkmaktadır. Yoksa Cenab-ı Hakk’ın yarattığı bütün insanların doğuştan getirdiği veya sonradan sahip olduğu bütün özellikler dikkate alınarak, yani herhangi bir ayrımcılık yapılmadan çevre düzenlemesi yapılırsa, “ev ve çevre mobilyaları” inşa edilse; engelli insanın varlığından söz etmeye gerek kalmaz. Bundan dolayı engeller insanlarda değil, “engeller insanların inşa ettiği çevrededir” diyoruz.

Bütün şehirlerimizdeki kaldırımlar 15-25 cm. yüksekliğinde olacağına, 3-5cm. yüksekliğinde olsa, her kaldırımın bitiş-başlangıç yerlerine uygun rampalar yapılırsa, kaldırımlarda yürümek engel teşkil eder mi? Ama bizim kaldırımlarımız 20-25 cm. yüksekliğinde ve göstermelik bir rampaya sahip. Rampayı çıkarken tekerlekli sandalyeyi itelemeye iki kişi lâzım. Rampayı inerken daha büyük bir tehlike bekliyor insanı. Tekerlekli sandalyenize ABS fren tertibatı taktırmak zorundasınız âdeta. Parklardaki kaydırdaktan mı iniyorsunuz, kaldırımdan mı iniyorsunuz belli değil. Zaten yollarda sağına soluna bakmayan, sinyal lambalarını kullanmaya gerek duymayan, başkalarının sinyallerini ve varlığını hesaba katmayan sürücüler var. Dünya trafik kazası şampiyonu sürücüler... İşte

engeller ve dünyayı insanlara “engelli” yaparlar bunlar.

Kaldırımlar neden yüksek yapılıyor? Araçlar çıkmasın diye... “Kaldırımlar insanların yeri, araçların yeri değil ki...” İyî ama biz bunu insanlara kabul ettiremiyoruz ve son çare olarak kaldırımları yüksek yapıyoruz. Buna rağmen insanları “engellemek” isteyenler, araçlarını kaldırımlara bırakıyorlar. Bu işin çaresi, kaldırımları yüksek yapmak değildir. Kaldırımlar düşük seviyede yapılmalıdır. Ambulansa, itfaiyeye, polise yer vermek gerektiğinde, araçlar süratli bir şekilde kaldırımlara çıkacak ve yolu boşaltacak şekilde yapılmalıdır. Ama kaldırmı işgal edenlere ağır para cezası verilmesi, kaldırım işgallerini polise veya zabıtaya ihbar edenlere de verilecek para cezasının yarısı kadar ödül verilmesi yasalarla belirlenmelidir. Bu usul uygulanırsa, başka insanların da sakat kalmasını engellemek isteyen birçok insan, gerekli ihbarları yaparak, hem insanlığa hizmet eder, hem de geçimini sağlar. Avrupa’nın bazı ülkelerinde bu usul uygulanmakta, kimse kaldırımları gidip işgal edememekte, işgal edenleri ihbar edenler de ödüllerini peşin olarak almaktadırlar. Kurallara uymayan insanların anlayacağı tek “izah tarzı”, ağır para cezasıdır. Bu esas ülkemizde de uygulanırsa, hem herkes evinin belli bir katında arabasına bir garaj inşa eder, hem de kimsenin arabası kaldırımda

çizilmez veya çalınmaz. Birçok şehirde kaldırımların üzerinde büfeler ve onların hemen yakınında seyyar satıcı tezgahları bulunmaktadır. “Bugündüzün bile yol vermeyen haramiler” herkesin yolunu kesmektedir. Görme özürlü bir insan bunların arasından nasıl yol bulacak, yolunu ve yönünü nasıl tespit edecektir? Tekerlekli sandalye ile giden bir insana bunlar ne kadar yol vereceklerdir? Büfelerin tamamı kaldırılmalı, büfelere en yakın yerdeki sabit dükkanlara taşınmalıdır. Seyyar satıcılar da vergisiz ve defolu mal satma işinden uzaklaştırılmalı, vergisini tam ödeyecekleri, iade edilecek malları kabul edecekleri, sabit mekânlara taşınmalıdır. Yayalara ait yolların satıcılarla kaplanması, yaşadığımız çağda, hem ülkemiz için yüzkarasıdır, hem de insanlar için “fiziksel engel”dir.

Şehir içinde bulunan ve bulunması gereken kavşaklar, alt ve üst geçitler, camiler, okullar, otopark yerleri, genel tuvaletler ve insanların kullandığı bütün yapılar ve mobilyalar, yeniden ve herkesin kullanımına elverişli olarak düzenlenmelidir.

İnşaat işleriyle uğraşanların bir tek derdi var. Bir an önce bol miktarda para kazanmak. Peki sayın Müteahhit Bey, Mimar Bey, Kalfa Bey, İşçi Bey! Siz inşaat sırasında kaza geçirseniz, hastaneden çıkınca ömür boyu tekerlekli sandalyede yaşamak zorunda kalsanız, inşa ettiğiniz bu evde yaşayabilir

misiniz? Yaşayamazsanız bu evi niçin böyle yaptınız? Bu ayrımcılığa hakkınız var mı? Kazandığınız veya kazanacağınız “para her şey demek” midir? Sayın Belediye yetkilileri! Siz yaşanamayacak bir binaya nasıl ruhsat verdiniz? Siz de günün birinde tekerlekli sandalyeli olamaz mısınız?

Son yıllarda engellilerin hayatını zorlaştıran yapıları düzeltmek için bütün dünyada önemli çalışmalar yapılmaktadır. Ülkemiz de bu tür çalışmaları yakından takip etmektedir. Bu çalışmaları yönlendirmek için 1997 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlık; birçok yasal düzenlemeyi yaparak yürürlüğe girmesini sağlamış, özürlülerle ilgili kişi ve kurumlara yönelik araştırma ve yayınlarda bulunmuş, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal aktivitelere yönelik projeleri ile, 1999 yılında; “Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler” konusunu değerlendiren, I. Özürlüler Şûrasını gerçekleştirmiştir (II. Özürlüler Şûrası Taslak Raporları ve Kararları, s. 2).

Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2002 yılında yaptırmış olduğu, “Türkiye Özürlüler Araştırması”na göre ülkemizdeki özürlülük oranı yüzde 12,29’dur. Buna göre ülke nüfusunun sekiz buçuk milyonu özürlüdür. Bu sayıyı aileleriyle birlikte düşüldüğümüzde, özürlülük konusunun ülke nüfusunun yarısını ilgilendirdiğini görürüz (II. Özürlüler Şûrası Taslak Raporları ve Kararları, s. 2).

26-28 Eylül 2005 tarihleri arasında Ankara'da Esenboğa Airport Hotel'de yapılan II. Özürlüler Şûrasının amacı; yerel yönetimler açısından, özür-lü ve özürlülük konusunda her türlü görüş ve çözüm önerilerini tartışmak ve ulusal politikalara esas olacak ilke ve programlar oluşturmak, kamuoyunun bu konuda bilinçlenmesine katkıda bulunmak, ulusal ve uluslararası görüş, düşünce ve gelişmelerin aktarılmasını, tartışılmasını sağlamak, şeklinde belirtilmiştir (II. Özürlüler Şûrası Taslak Raporları ve Kararları, s. 2).

Şûraya 1319 kurum ve kuruluştan temsilciler davet edilmiştir. Ankara dışından 75, Ankara'dan 175 olmak üzere, toplam 250 üye şûraya katılmıştır. Üyelerin daha önceki bilimsel çalışmaları, birikimleri ve ilgi alanlarına göre; "Fiziksel Çevre Komisyonu", "Özürlülerin İşgücü Piyasasına Katılımı Komisyonu", "Sosyal Hizmet ve Yardım Komisyonu", "Eğitim, Sağlık ve Destek Hizmetleri Komisyonu", "Toplum Temelli Rehabilitasyon Komisyonu", "Bakım Hizmetleri Komisyonu" ve "Ayni, Nakdi ve Diğer Yardımlar Komisyonu"ndan birindeki çalışmalara katılmaları sağlanmıştır.

Üyelerin; 30 Mayıs-02 Haziran tarihleri arasında yaptıkları çalışmalar sırasında; "Ön Rapor Hazırlama Komisyon Çalışmaları" icra edilmiş, "Taslak Raporları ve Kararları" hazırlanmıştır. 26-28 Eylül 2005 tarihleri arasında yapılan çalışmalarla da ke-

sin Komisyon Kararları oluşturulmuştur. “Hayatı Paylaşmak İçin Engel Yoktur” sloganının sık sık tekrar edildiği ve çeşitli afişler şeklinde, şûranın yapıldığı otelin uygun yerlerine asılan “Engelleri Birlikte Kaldıralım” anlayışına uygun olarak, konu her yönüyle incelenmiş ve ilgili kurum ve kuruluşların yapmaları gereken iş ve işlemler raporlar hâlinde, şûra genel kuruluna takdim edilmiştir. Kararlar genel kurulda okunup oylanarak kabul edilmiş ve kamuoyuna duyurulmuştur.

İslâm dini insanları, fiziksel özelliklerine göre değil, ruhsal özelliklerine ve amellerine göre değerlendirmektedir. Engelli-engelsiz bütün insanları -amelleri üstün tutulmaya elverişli ise- üstün tutmaktadır. Cenab-ı Hak, “Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.” (Hucurat, 13) buyurmaktadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de engellilerle ilgilenmiş; onların yeteneklerini değerlendirmiş ve onlara yapabilecekleri çeşitli görevler vermiştir. Ashabından görme engelli Abdullah İbn Ümm-i Mektum’u, kendileri Medine dışına çıktığı günlerde, yerine vekil bırakmıştır. Peygambere vekalet etme görevinden daha büyük bir görev düşünülebilir mi?

Bütün insanların toplum hayatına katkıda bulunmaları için, yeteneklerini geliştirmek üzere onlara uygun mekânlar hazırlanması, eğitim imkânı sağlanması, yapabilecekleri işlerin verilmesi, insanî ve

İslâmî görevimizdir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), felâket, hastalık ve özür durumlarında Müslümanların dayanışma içerisinde olmasını vurgulamıştır: “Merhamet, sevgi ve birbirine destek olmada müminler, bir beden gibidir. O bedenin bir uzvu hastalanınca vücudun diğer organları, hasta uzvun elemi paylaşırlar.” (Tecrid-i Sarih,12/128)

Hayatta sevineceğimiz ve huzur duyacağımız olaylarla karşılaştığımız gibi bazen de bizleri üzen, hoşumuza gitmeyen engeller, hastalıklar ve felaketlerle de karşılaşabiliriz. Ancak başımıza gelen engelleri, felaketleri ve hastalıkları sabırla karşılamalı, isyan etmemeliyiz. Unutmayalım ki, karşılaştığımız felaket, hastalık ve engeller, geçmiş günahların kefâreti, gelecek mükâfâtların da habercisidirler.

Kur'an ve Sünnette Ağaç Sevgisi

Doç. Dr. Bahattin Dartma

Yüce Allah, önce kâinatı yaratmış ve onu beşer unsurunun yaşayabileceği hâle getirdikten, yani her şeyi ile mükemmel bir şekle soktuktan sonra insanı var etmiştir. Yarattığı her şeyi de insanoğlu için yaratmış, onun hizmetine vermiştir (Bakara, 29). İşte, insanların istifadesine sunulan unsurlardan biri de ağaç, daha genel bir ifadeyle yeşilliktir. Bu itibarla, küçük çaplı bu çalışmamızda kısaca ağaç ve ormanlardan bahsedeceğiz. Ormanların, odun hammaddesi ve oksijen üretimi, havanın toz ve diğer kirleticilerden temizlenmesi, toprağın oluşumu ve korunması, dinlenme, sağlık vb. açılardan pek çok faydası vardır. Ancak biz bu vb. konuları ihtisas çevrelerine bırakarak, konuyu Kur'an ve hadis çerçevesinde ele almaya çalışacağız.

Kur'an ve sünnette ağaç ve yeşillığe büyük bir önem atfedildiği görülmektedir. Kur'an'da bazı meyve ve sebzelerin isimleri zikredilmekte

(Meselâ bkz., Bakara, 61, 266; En'am, 99, 141; Ra'd, 4; Nahl, 11 , 67; Mü'minûn, 19; Yasin, 34; Kaf, 10; Rahman, 11-12, 68; Abses, 28-29), çeşitli vesile ve amaçlarla yer yer gökten suyun indirilerek toprağın yeşilliklerle, yani bağ, bahçe, meyve ve tahıl ürünleriyle canlandırıldığından bahsedilmektedir:

“Görmüyorlar mı ki, Biz nasıl yağmuru, kuru/otsuz yere gönderiyoruz da onunla ekin bitiriyoruz?” (Secde, 27)

“Görmedin mi Allah (nasıl) gökten su indirdi de, onunla renkleri çeşit çeşit meyveler/ürünler çıkardık...” (Fatır, 27)

“Size hububat, tohumlar, bitkiler ve (ağaçları/fidanları) sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye, yağmur yüklü bulutlardan şarıl şarıl yağmur yağdırdık.” (Nebe', 14-16. Bu tür konuların yer aldığı başka ayetler için bkz., Bakara, 22; İbrahim, 32; Nahl, 65; Hacc, 5, 63; Neml, 60; Fatır, 9)

Görüldüğü gibi Kur'an, yeşillığe büyük bir önem vermiştir. Hadiste de konu üzerinde hassasiyetle durulmuş, Resûlullah (s.a.s.) ağacın kesimine izin vermemiş;

“Resûlullah (s.a.s.), sedir ağacını kesene lânet etmiştir.” (Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas, Sünenu Ebi Davud, İstanbul, 1981, Edeb, 158, 159) dikimine ve yetiştirilmesine ise büyük bir hassasiyet göstermiştir:

“Birinizin elinde bir fidan olduğu halde kıyamet kop(maya başla)sa ve kıyametin kop(ması gerçekleş)inceye kadar o fidanı dikmeye imkânı ol(ur)sa onu diksin.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, İstanbul 1982, III, 191)

Allah Resûlü diğer canlı varlıklara faydasından dolayı olmalı ki, meyveli ağaçların dikilmesinin daha sevaplı olduğunu bildirmiştir:

“Müslüman bir adam bir fidan diker veya ekin eker de ondan bir yabani hayvan, kuş, yahut başka bir canlı yerse, muhakkak o yenilen şey onun için -kıyamete kadar- sadaka olur. (Ahmed b. Hanbel, III, 192, 229; Buhari, Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buhari, İstanbul 1981, Edeb, 27, Müzaraa, 1; Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac, Sahihu Müslim, İstanbul 1981, Müsakat, 8, 9, 10, 12; Tirmizi, Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizi, İstanbul 1981, Ahkâm, 40)

“Kim ki (meyveli) bir ağaç dikerse, Allah ona, diktiği ağacın verdiği meyve kadar sevap verir.” (Ahmed b. Hanbel, V, 415; Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, el-Mucemu'l-Kebir (tahkik, Hamdi Abdulmecid es-Selefi) Kahire 1981, IV, 148, hadis no: 3968)

Yeşilliğin ölümlere bile faydasının olduğunu bildiren Resûlullah (Buhari, Sahih, Edeb, 46, 49, Cenaiz, 82; Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayn, Sünenu'n Nesai, İstanbul 1981, Taharet, 26), konuya verdiği önemin bir sonucu olmalı ki Taif, Mekke ve Medine'de birer bölgeyi

bazı kurallar koyarak koru (yani yasak bölge) ilân etmiştir:

“Mekke’yi Allah, gökleri ve yeri yarattığı günden beri harem kılmıştır. Bu şehir, Allah’ın harem kılması sebebiyle kıyamet gününe kadar haremdir... Buranın dikenini/ağacı kesilmez, av hayvanı ürkütülmez, yitiğini, sahibini arayacak olan kimseden başkası el uzatıp alamaz, yeşil otları koparılamaz.”

(Buhari, Sahih, Sayd, 10, Cenaiz, 77; Müslim, Hacc, 458/1362; İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini, Sünenu İbn Mace, İstanbul 1981, Menasik, 103)

“Resûlullah kendisine Uhud görüldüğünde; “Bu, bizleri seven, bizim de kendisini sevmekte olduğumuz bir dağdır. Allah, şüphesiz İbrahim peygambere Mekke’yi harem kılmıştır. Ben de Medine’nin iki kara taşılığı arasını harem kıldım. sözlerini söyledi.” (Buhari, Sahih, Meğazi, 27, İtisam, 16; Müslim, Hacc, 458)

Resûlullah, Medine’nin her tarafından birer berîd (=12 mil=20 km.)lik (bir alanı) koru tayinetti. Oranın ağaçları (yapraklarını düşürmek için) silkelenmez ve kesilmez. Ancak (zaruret miktarı yedirilmek üzere) deve (sırtında) götürülen (yapraklar) müstesna (Ebu Davud, Menasik, 95).

“Vecc (Taif) vadisinin dikenli çalılıarı ve ağaçları kesilmeyecek; av hayvanları da öldürülmeyecektir. Bunlardan herhangi birini ihlâl eden biri

olursa sopalanacak ve elbisesi de soyul(up alın)acaktır. Eğer biri taşkınlık yaparsa/haddi aşarsa, yakalanıp Peygamber Muhammed'e getirilecektir. Bu emir Peygamber Muhammed'dendir. Bunu Allah elçisi Muhammed'in emriyle Halid b. Seîd yazdı. Bu emri kim ihlâl ederse, -Muhammed'in emrettiği konuda- kendisine zulmetmiş olur." (Hamidullah, Muhammed (M. Hamidullah bu vesikalari derleyendir), Mecmûatü'l-Vesaiki's-Siyasiyyeti li'l-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hilâfeti'r-Raşideti, 5. baskı, Dâru'n-Nefais, Beyrut 1985/1405, s. 287, no: 182)

Savaş hâli gibi oldukça kritik olan zamanlarda bile konuya büyük bir itina gösterilmiştir. Burada yeri gelmişken Ebu Bekir'in, -hilâfedinin ilk günlerinde, Hz. Peygamberin hayatta iken hazırla(t)tığı, ancak vefat ettiği için gönderemediği- Üsâme komutasında Şam'a sevk ettiği orduya hitaben söylediği şu sözleri hatırlayalım:

"...Haddi tecavüz etmeyiniz... Çocukları, ihtiyarları ve kadınları öldürmeyiniz. Hurma ağaçlarını kesip yakmayınız. Meyve veren ağaçlara dokunmayınız. Koyun, sığır ve deve gibi hayvanları, gıdalanmak dışında başka bir maksatla kesmeyiniz..." (Beyhekî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, es-Sünenü'l-Kübra, Daru'l-Marife, Beyrut 1413/1992, IX, 85)

Bu tür uygulamalar, Resûlullah'tan sonra da sürmüş; kurallara uymayanlara karşı maddî müeyyideler uygulanmıştır. Konuya ilişkin olarak Osman

b. Maz'un'un azadlısı Muhammed'in dedesi yoluyla şöyle bir olay nakledilmektedir:

Maz'un ailesinin taşlık bölgedeki toprağının idaresi bu azadlının elinde idi. Azadlı şunları anlatmaktadır: Ömer b. el-Hattab, bazen öğle üzeri elbisesiyle başını örterek beni ziyarete gelir, yanıma oturur, benimle konuşurdu; ben de kendisine salatalık ve sebze ikram ederdim. Ömer bir gün bana şöyle dedi: Yerinden ayrıлма, seni bu yerlerin idaresine memur olarak tayin ettim. Herhangi bir kimsenin, Medine'nin ağaçlarını iğşalamasına (silkmesine, sallamasına), dallarını kesmesine katiyetle müsaade etme! Birisi bunları yaparsa, elinden ipini ve baltasını al. Azadlı, elbisesini de alayım mı? diye sorunca Ömer, 'hayır' diye karşılık verdi." (Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud, Fütuhu'l-Büldan, (çev., Mustafa Fayda), Ankara 1987, s.9)

Yeşilliğin tahribine karşı uygulanan şu maddî müeyyide örneği de kayda değer niteliktedir:

"Sa'd b. Ebi Vakkas, meranın (otlağın) otlarını biçen bir çocuk gördü; bunun üzerine çocuğu döverek elbiselerine ve baltasına el koydu. Bunun üzerine çocuğun azatlısı (veya ailesinden bir kadın) Ömer'in yanına girdi ve kendisine Sa'd'ı şikâyet etti. Ömer Sa'd'a; Ey Ebu İshak! Allah sana rahmet eylesin, çocuğun baltasını ve elbisesini geri ver, dedi. Sa'd bunu kabul etmedi ve Resûlullah'ın bana verdiği bir ganimeti veremem.

Çünkü onun şöyle dediğini işitmiştim: “Meraları kesen bir kimse görürseniz, onu dövünüz ve elbiselerini alınız.” Sa’d çocuktan aldığı baltayı çapa olarak kendi toprağında ölene kadar kullandı.”

(Belâzürî, Bülân, s. 10-11)

Osmanlılarda da konuya ilişkin olarak 3 Ramazan 973 (milâdî 24 Mart 1566) tarihinde düzenlenmiş olan bir ferman şöyledir:

“Vize kadısına hüküm ki,

Vize’den Midye’ye varınca ol mâ beynde (bu ikisi arasında) vaki olan (bulunan) koruya, Balkan’ın öte canibinden (öbür tarafından) bazı kimesneler (kimseler) davarlarını getürüp ağaçların yukarısını davarları için kesmekle koruya küllî (çok/umumî) taaddî iderlermiş (zarar verirlermiş).

Buyurdum ki,

Vardukda, zikrolunan koruya celeb (devlete ait) koyunundan gayri (başka) bir ferdi koymayıp ağaçlarını kırdırmayasın, eslemeyüp (dinlemeyip/aldırmayıp) muhalefet edenleri (karşı gelenleri) tutup küreğe (kürek çekme cezası ağır hapis) gönderesin.” (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), MD, 5, Hüküm no: 1292 Bkz., Binark, İsmet, “Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki Belgeler Işığında Türkler’de Çevrecilik Anlayışı”, Yeni Türkiye, 5. sayı, 1. yıl, Ank., Temmuz-Ağustos 1995, s. 22)

Görülüyor ki aktardığımız bu bilgiler, yeşillığe verilen ehemmiyeti, hiçbir izaha muhtaç bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Müslümanların ağaç ve dolayısıyla yeşillığe karşı dikkate değer bu duyarlılıkları, batılıların bile dikkatini çekmiştir. Meselâ Pere Jehannot Müslüman Türklerin ağaca verdikleri önemi şu sözleriyle ortaya koymaktadır: “Sevdikleri ağaçların kurummasına meydan vermemek üzere sulanıp bakılmalarını temin için vakıflar tesisini de sevap sayarlar.” (Pere Jehannot, Voyage de Constantinople Pour le Rachat Des Captifs, Paris, 1732, s. 316-317, (bkz., Danişmend, İsmail Hami, Garb Menbalarına Göre Eski Türk Seciyye ve Ahlâkı, 3. baskı, İstanbul 1982, s. 183)

Comte de Bonneval de konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Velhâsıl, verimsiz (meyvesiz) ağaçların sıcaktan kurummasına meydan vermemek üzere her gün sulanmaları için işçilere para vakfedecek kadar çılgın Türkler bile görülmektedir.” (Comte de Bonneval, Anecdotes venitiennes et Turques ou nouveaux memoires du comte de Bonneval, Francfort, 1740, 1, 214, (bkz., Danişmend, Türk Seciyye ve Ahlâkı, s. 185)

Aynı anlamda Guer'in sözleri ise şöyledir:

“Kısır/verimsiz ağaçların kuraklıktan kurumalarına meydan vermemek üzere bir işçiye ücret verip, sulanmalarını temin edecek kadar hayrat ve hasenatta ileri giden biraz kaçık Müslümanlara

tesadüf edilir.” (Guer, Moeurset usages des Turcs, Paris 1746-7, 1, 217-221; bkz., Danişmend, Türk Seciyye ve Ahlâkı, s. 134)

Bütün bunlardan sonra Resûlullah (s.a.s.)’in irad ettiği şu:

“Hurma ağacı ile diğer ağaç(lar), o ağaçların sahipleri ve onlardan sonraki nesiller için -Allah’a şükrettikleri sürece- berekettir.” (Taberanî, III, 84 (Hadis no: 2735) sözün verdiği mesaj daha iyi anlaşılmalı olmalıdır.

Dinimizde böylesine önem verilen ormanların, yani yeşil alanların bugünkü durumu ise hiç de iç açıcı değildir. Meselâ;

Hititlere ait ortaya çıkarılan kültür varlıklarından ve Asur kitabelerinden elde edilen verilere göre, İç Anadolu’nun vaktiyle ormanlarla kaplı olduğu, Van yöresinde bundan 3.500 yıl önce saz toplulukları kadar sık ormanların bulunduğu anlaşılmaktadır (Erzen, Afif, Doğu Anadolu ve Urartular, Ankara 1992, s. 5; Çepel, Necmettin, Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları, Altın Kitaplar yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 1992, s. 92).

Şam’dan Mekke’ye gelen bir kadının, yolculuğu esnasında, yiyecek ve içecek sıkıntısı çekmediği, bu tür ihtiyaçlarını ağaç meyvelerinden ve kaynak sularından karşıladığı (İbnu’l-Esir, Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammedel-Cezeri, Üsdü’l-/abe fi Marifeti’s-Sahabe, Daru’l-Fikir, Beyrut 1409/1989, 1, 136) nakledilmektedir.

Günümüzde ise bu bölgeler, ne hazin bir durumdur ki tamamen ormansız denebilecek durumdadır. Sonuç olarak diyoruz ki, Kur'an ve sünnette ağaca, daha genel bir ifadeyle yeşillığe, diğer din ve kültürlerde görülmeyen bir hassasiyet gösterilmiştir. Kanaatimize göre bunun sebebi, kâinatın tabii dengesinin korunması düşüncesi olmalıdır. Kur'an ve hadisin, sözü edilen konuyla ilgili verileri dikkate alınırsa, kâinatın doğal dengesinin bozulmamasına, başka bir ifadeyle herhangi bir ekolojik problemin ortaya çıkmasına kayda değer bir katkı sağlanmış olur. Aksi hâlde, her şeyiyle mükemmel bir şekilde yaratılmış olan yeryüzü insanlar da dahil olmak üzere bütünüyle canlı hayatına imkân vermeyen talihsiz bir mekâna dönüşebilir. Zaten konunun önemi de buradan ileri gelmektedir. Bu itibarla Kur'an ve sünnetin bu konudaki tavsiyeleri ve ortaya koyduğu prensipleri, hakikaten büyük bir önem taşımaktadır.

Dünyanın Geleceği Ellerimizde

Leyla Erdoğan

Küresel ısınma,

Kirlettiğimiz sular.

Ve bilinçsizce attığımız çöplerimizle.

Dünyamızı dâr değil ama dar ettik kendimize.

Ama hâlâ biraz daha duyarlı olarak bir şeyler yapabilmek mümkün.

Küresel ısınma nedir?

Güneş bizim yaşam kaynağımızdır.

Güneş dünyamıza ışınlarını gönderdiğinde, atmosferde bulunan (özel miktardaki) gazlar ısının gerekli olan kadarını tutar, diğer kısmını uzaya yeniden yansıtır. Bu sayede yeryüzü, canlılar için yaşanmaya en uygun ısıya ulaşır.

Herhangi bir nedenle, atmosferdeki gaz karışımlarında bir değişim olursa ne olur?

Atmosferde belirli ölçülerde bulunan, ısıyı tutan su buharları yok olur ya da karbondioksit gazının

oranı artar veya azalırsa, yeryüzünün ısısında değişimler olmaya başlar.

- Bazı ışınlar yeryüzü tarafından emilir.
- Güneş yeryüzüne doğru ışınlarını gönderir.
- Bazı ışınlar gerisin geriye uzaya döner.
- Bazı ışınlar atmosferdeki su buharı, karbondioksit ve başka ısı tutan gazlar tarafından tutularak gezegenin sıcak kalmasına yardımcı olur.

Hepimiz hava şartlarının nasıl birden bire değiştiğini görüyoruz. Mart ayının ortasında yazdan bir gün yaşayıp, ertesi gün kar yağmasını artık sanki sıradan bir olaymış gibi kabullendik. İklimlerde sadece kısa süreli değişimler değil, uzun süreli değişimler de yaşıyoruz. Annelerimizden, babalarımızdan onların zamanında kış nasıl geçirdi duyuyoruz.

Gerçek şu ki; şu an atmosfer gazlarının dengesinin bozulmasından dolayı, dünyaya güneşten gelen ışınların fazlası uzaya yansıtılmıyor. Sanki bir sera ortamındaymış gibi yeryüzünün ısınmasına neden oluyor.

İşte dünyamızın yaşamaya başladığı bu talihsiz olaya küresel ısınma diyoruz.

1998, tarihe kaydedilmiş en sıcak yıl olarak geçti. O yıl dünyada yüzlerce insan hayatını kaybetti. Dünya Çevre Örgütü'nün açıklamasına göre 2050 yılına kadar dünyanın sıcaklığı 8 derece ar-

tacak. Bu tahmini abartılı bulan bilim adamları da artık eriyen buzullara bakıp tedirginlik yaşamaya başladılar bile...

Kutuplarda yaşayan fok yavruları, üzerlerinde durabilecekleri buz kütleleri kalmadığı için boğulup ölüyorlar. 2007 yılının Mart ayında kürkleri için bu yavruları canice öldüren avcılar, yavru fok bulamadıklarından av sezonunu erken kapatmak zorunda kaldılar.

Dünyamızı bu duruma nasıl getirdik!

İlginç bir şekilde bu problem, hayatımıza ne yazık ki endüstriyel devrimle girdi.

Endüstriyel devrim başladığından beri dünya nüfusu yüzde 650 arttı, bu rakam 1800'lerde 980 milyonken 2005 yılı itibarı ile 6,4 milyar olduğu düşünülmektedir.

Bu kadar insan, fosil (petrol, kömür vb.) yakıtlardan elde ettikleri enerjiyi kullanarak yaşamlarını kolaylaştırmaya çalışıyorlar.

Eğer çözüm bulamazsak...

- Kutuplardaki buzullar eriyerek tükenebilir. Kutuplardaki buzullar yer altı sularını ve nehirleri besleme görevini yerine getiremezler ve tatlı su kaynakları ciddi bir tehlike altına girer.
- Kutupların erimesiyle, deniz seviyesi yükselir. Bu olay, ada ülkelerinin ve birçok deniz kenarındaki

şehirlerin daha da ilerde belki de dünyanın sonunun gelmesi anlamına gelmektedir.

- Kuraklık başlar. Afrika, Asya ve Akdeniz'in bazı kısımlarında görülmeye başlanan kuraklık, dünyanın birçok bölgesine yayılıp canlılar büyük bir susuzluk tehlikesiyle baş başa kalır. Dünyanın bir köşesi kuraklıkla boğuşurken, diğer tarafta seller büyük oranda artıp canlı yaşamını tehdit eder hâle gelir.

- Türlerin yok oluşu hızlanır. Ekosistemler, hayvan ve bitki türleri ani iklim değişimlerine uyum sağlayamadıklarından canlı türleri hızla yok olmaya başlayacaklar. Böyle giderse bilim adamları, 2050 yılına kadar tüm türlerin üçte birinin yok olacağını tahmin ediyorlar.

Neler yapabiliriz?

İşe evinizde enerji tasarrufu yaparak başlayabilirsiniz.

- Üzerinde enerji tasarrufu etiketi bulunan ürünleri satın alın. Yeni aletlerde, ya enerji kaynağı ile bağlantılarını tam olarak kesen bir "Off" butonu olmalı ya da bekleme konumundayken 1 Watt'tan fazla enerji tüketmemeliler.

- Çalışmadığınızda bilgisayarınızı kapatın ya da uyku konumuna getirin. Kapattığınızda fişini prizden çekmeyi unutmayın.

- Düşük enerji ampulleri kullanın. Bu ampuller size gereken ışığı verdikleri gibi 3 kat daha az güç harcarlar.
- Elektrikli cihazları standby konumunda bırakmayın. Televizyonlarımızı standby konumunda bırakmak, bir miktar enerjiyi gereksiz yere harcamamıza neden olur.
- Şarj ve transformatörleri fişte bırakmayın.
- Su ısıtıcıları çok fazla enerji harcarlar. Eğer bir bardak çay ya da kahve içecekseniz sadece bir bardak su kaynatın, daha fazlasını değil.
- Buzdolabınızı mutfağın en soğuk yerine yerleştirin. Kapaklarını kontrol edin. Sızdırmadıklarında dışarıdaki havayı soğutmak için yoğun bir şekilde çalışmak zorunda kalmazlar.
- Çamaşır yıkama sıcaklığını düşürün. Kıyafetlerinizi 40-60 derecede yıkayacağınız yerde 30 derecede yıkayın.
- Çamaşırlarınızı asarak kurutun. Asla kurutucu kullanmayın.
- Evinizin ısını havaya atmayın. Kapı pencere ve çerçevelerinizi hava kaçaklarına karşı kontrol edin.
- Pencere yalıtımına önem verin. Eski pencereler, camlar yetersiz yalıtım sebebiyle ısı kaybının ana sebebi olabilirler.

Dünyamızın temiz su kaynakları tükeniyor.

Suyumuzu dikkatli kullanmazsak, susuz günler çok yakında...

Dünya üzerinde bulunan toplam suyun % 96.5'i tuzlu su, % 3.5 tatlı sudur. Dünyadaki tatlı suyun % 75'i kutuplardadır. Geriye kalan suyun ise ancak % 1'i içilebilir sudur.

Canlıların ihtiyacını sağlayan su ise toplam suyun ancak % 0.05'idir.

Dünya üzerinde bulunan kullanılabilir su miktarı düşündüğümüzden çok az... Ve onu da bilinçsizce tüketiyor ve kirletiyoruz.

Suyu bilinçsizce kullanmayalım.

- Dişinizi fırçalarken musluğu kapatın... Çünkü açık bıraktığınız musluktan 2 dakika içinde tahminen 9 litre su boşa akar.
- Balkonunuzu, kapınızın önünü akan su ile değil, kovada biriktireceğiniz kullanılmış su ile yıkayın.
- Bahçe çiçeklerinizi akşam vakti sulayın.
- Lütfen halılarınızı yıkamayın! Unutmayın halı yıkarken harcayacağınız tonlarca su, geleceğinize vurulan darbe demektir.
- Otomobilinizi hortumla değil de kovayla yıkayın.
- Çiçeklerinizi sebze yıkadığınız su ile sulayın.

- Çamaşır ve bulaşık yıkarken elde değil, makine-
de yıkamayı tercih edin.
- Deterjanları paket üzerinde yazandan daha az
kullanın. Çamaşır suyu tüketimini en aza indirin.
Deterjanlar ve çamaşır suyu geri dönüşümsüz bir
şekilde dünyayı kirletmektedirler.
- Rezervuarlarınızı daha az su kullananlarla yeni-
leyin ya da 1,5 ltlik bir su şişesini su ile doldurarak
rezervuarlarınızın içine yerleştirin.
- Uzun banyolar yerine kısa duşlar almayı tercih
edin. Ya da kovayla daha az su kullanarak banyo
yapın.

**Dünyamızı çöp yığını olmaktan kurtarmak sizin
ellerinizde...**

Lütfen geri dönüşümü destekleyin.

- Daha az kağıt kullanmaya çalışabilir, notlarınızı
bir tarafını kullandığınız kağıtların temiz tarafına
alabilirsiniz. Çünkü; kurtarılan her ağaç dünyanın
ömrünü uzatır.

Cam ürünleri tercih edin.

Cam binlerce yıl geçse de dünyamızı kirletme-
den geri dönüştürülebilir. Cam ambalajın içinde-
ki ürün, camla hiçbir etkileşimde bulunmayarak
sağlıklı bir şekilde saklanabilir.

Plâstik üzerinden yüzlerce yıl geçse de taibatta
yok olmayan bir maddedir.

- Plâstik tıraş bıçağı, çakmak, tükenmez kalem, folyo pişirme kapları gibi tek ya da çok az kullanımli ürünleri kullanmayı en aza indirin.
- Alışverişlerde poşet yerine bez torba ya da fielleri tercih edin. Plâstik kapları ve poşetleri de mümkün olduğunca tekrar kullanın.
- Büyük boy ürünleri kullanın. Hacmi fazla ürünler hem daha fazla kullanım hem de daha az ambalaj tüketimi demektir.
- Çok fazla ambalaj malzemesi ile paketlenmiş ürünleri almayın.

• Çocuklara oyuncak alırken dayanıklı olmasına dikkat edin. Oyuncaklar bozulduklarında çöpe giderler ve geri dönüşümleri çok zordur.

Çöp ayrıştırma işlemlerine evde başlayarak geri dönüşüme katkıda bulunun.

- Doğal atıklar, ambalajlar, şişeler ve plâstik maddeleri ayrı ayrı sınıflandırarak atın.
- Pillerinizi gelişi güzel çöplere atmayın! Cam kavanozlarda biriktirin. Atık pilleri toplayan özel kurumlara ulaştırın. Piller çevremiz için çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Asla unutmayın!

Önemli olan az tüketip, az çöp üretmektir.

Su Hayattır

Prof. Dr. Yunus Vehbi Yavuz

Su hayat demektir. Zira susuz bir hayat düşünmek mümkün değildir. İnsanın başlangıcı bir damla sudur. Bitkiler, meyveler, hayvanlar ve bütün canlılar suya muhtaçtır. Her şey sudan yaratılmıştır. Nitekim Kur'an su gerçeğini kavratmak üzere ulu Allah Kur'an'da ona önemli atıfta bulunarak şöyle buyurmuştur: "İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?" (Enbiya, 30) Ulu Allah bu âyette suya mucizlik atfetmiş, her şeyin sudan yaratıldığı gerçeğini hatırlatarak hayatın idamesinin temelini su olduğuna işaret etmiştir. İslâm hukuk kaynaklarında suya da yer verilmiş ve sular hukuku ortaya konmuştur.

Her şey sudan yaratıldığı gibi, hayatın devamı da suya bağlıdır. Susuz hayat asla olmaz. Petrol tükenirse hayat devam eder, fakat su kesilirse hayat kesilir, Kıyamet kopar. İşte Kur'an insanlığa suyun

önemini göstererek, onları Allah'ı tanımaya ve O'na inanmaya çağırıyor.

Allah'ın mucize çapında ihsanı olan su ne yazık ki insanlar eliyle yok edilme tehlikesine maruzdur. Suyu zarar veren insandan başkası değildir, insanların fitrata müdahalesidir. İslâm'da yemek içmek mubah, fakat israf haram kılınmıştır. En önemli varlık kaynağı olan suyun çok iyi yönetilmesi gerekir. Ülkemiz komşularına oranla akarsular bakımından oldukça zengindir. Fakat çoğu sular boşa akıp gitmektedir. Özellikle dağlardan çıkan kaliteli sular yamaçlara doğru inerek tekrar toprağa girmektedir. Oysa akıp giden bu sular kıymetli birer hazinedir.

Suyu sadece israf etmiyoruz, aynı zamanda kirletiyoruz, kirlenmesine göz yumuyoruz. Akan sular ancak kullanmaya yarayacak durumdadır. İçmek için ayrıca su satın alınma ihtiyacı doğmuştur. Oysa dedelerimiz, insanların iyi ve şifalı su içmeleri için ülkenin her tarafında çeşmeler yaptırmak kalıcı hayırlara imza atmışlardır. Biz maalesef bugün, o çeşmelerin suyundan içemediğimiz gibi sanat değerini de bilmiyoruz.

Aslında en büyük hayırlardan biri çeşme yaptırmak ve tüm canlılar için su akıtmaktır. Maddi durumu iyi olanların, günümüzde ecdat yadigârı olan çeşme hayrına yeniden yönelmeleri gerekir. Şehir suyu dışında her mahallede bir çeşme su-

yunun bulunması gerekir. İş adamlarının ve zengin vatandaşların özellikle bu noktaya eğilmeleri gerekir. Çeşme yapımı kalıcı hayırların sadece bir basamağı. Günümüz şartları içinde sudan istifadeyi kolaylaştıracak her gönüllü destek çeşme yapmak kadar hayırlıdır.

Suyun da insanlarda hakkı vardır. Biri onu israflı bir şekilde harcamamak, diğeri onu kirletmemek, bir diğeri de yararlı bir şekilde kullanılmasını sağlayıp boşa akmasını önlemektir. Bunun için çevre ahlâkı konusu hep gündemde tutulmalıdır. Bu ahlâk insandan çevreye rahmet olarak yansıyacaktır.

Atmosferi bozma ve tabiatı tahrip etme gibi öyle haksızlıklar ettik ki. Bir daha tahribat yapmamaya azmetmeli insan. Bu günahından nedamet duymalı, tevbe etmeli. Ondan sonra Allah'tan rahmet dilemeli.

Gidenler geri gelir mi bilinmez, ancak hiç değilse mevcut hâli daha da kötüleştirmeyelim. Çevreye karşı işlenen suçlar, bizden sonrakilerin hayat hakkını gasp etmek... Bu bir tercih olabilir mi? Bireysel anlamda bir adım da biz atalım. Ama en büyük adımı çevreye en büyük zararı veren devletler atmalı. İnsanlığın bunun farkında olduğunun farkında olmalılar artık...